

nější vlastnosti, můžete jediným mrknutím oka udělit komukoliv rozkaz: měla byste pověřit někomu, kdo se zabývá písemnictvím, a ten by vám tuto mou myšlenku zdůvodnil a rozpředl mnohem lepším způsobem, nicméně i toto zde stačí k vašim účelům.

Epikuros prolašoval o zákonech, že i ty nejhorší nám jsou tak nezbytné, že by se bez nich lidé navzájem požráli. A Plátón, což je o dva chlupy totéž, že bychom bez zákonů žili jako dravá zvěř; pokouší se to i dokázat. Náš duch je nástroj řečavý, nebezpečný a opovržlivý; je nesnadné mu vnuknout řád a míru. A v mé době zvláště u těch, kdo něčím zvlášť vynikají nad ostatní a jeví nějakou mimořádnou probudilost, vidíme téměř všeobecně bezuzdnost a nevázanost názorů i mravů. Je zázrakem, nalezneme-li se mezi nimi jeden usedlý a společensky kladný. Právem jsou tedy lidskému duchu vymezovány hranice co možná nejtěsnější. Ve studiu jako ve všem ostatním je nutné vyměřovat a řídit jeho pohyb, je třeba mu uměle vytvářet meze, kam až smí lovit. Užda a pouta jsou mu nasazovány náboženstvími, zákony, zvyklostmi, vědou, zásadami, tresty i odměnami na tomto i na onom světě, a přesto jsme svědky, že puzen svou vřikavostí a rozpustilostí všem těmto svazkům uniká. Je skutečností obsahu prázdnoty, kterou není zač uchopit a vést; skutečnost měnívou a nevtarou, na které není kde nasadit klikku nebo ohlávku. Je zajiště málo duší tak spořádaných, tak silných a tak urozených, aby se bylo možné na jejich chování spolehnout a které by byly s to vydat se na pout bez běžných názorů a světit se vlastním svobodnému úsudku. Je plamější zřítit nad nimi dozor. Duch je nebezpečný meč, dokonce i pro toho, kdo jej třímá, neumí-li zbrání zacházet podle pravidel a s rozumem. A není vůbec tvora, komu by bylo spravedlivější nutné zasazovat klapky na oči, aby byl jeho pohled omezen a zaměřován před sebe a aby mu bylo bráněno vybočovat tam či onam mimo koleje, které mu rýsuji zvyk a zákon. Z těchto důvodů vám bude lépe slušet, omezíte-li se na navyklý běh, ať již probíhá jakkoliv, než abyste se plným rozletem vřihala do bezuzdné zvěle. Avšak jestliže si ve vaší přítomnosti někdo z těch nových doktorů usmyslí hrát si na přemoudřelého na úkor vlastní spásy i spásy vaší, a budete-li se chtít zbavit té nebezpečné morové hlízy, která se den za dnem na našich dvořech šíří, tu ochranný prostředek, jež udávám, zamezí v případě

nejkrajnější potřeby, aby náklaza tohoto jedu ublížila vám a vašemu okolí...

Nemluví o této nekončené rozmanitosti a rozpornosti, je nespolehlivost našich úsudků snadno vidět i ze znamku, jež naše soudy působí v nás samých, a z nejistoty, kterou každý v sobě cítí. Jak různé věci posuzujeme! Kolikrát své dohady měníme! Co dnes zastávám a čemu věřím, to zastávám a tomu věřím ze vší své víry; všemi svými prostředky a všemi svými vzpruhami se svého názoru pevně držím a všechny mi za něj všemi svými možnostmi tučím; nedovedl bych k žádné pravdě přilnout ani ji trvale strážít s větší odhodlaností, než činím v tomto případě. Zcela jsem s ní splynul; jsem s ní doopravdy zajedno. Ale nestalo se mi již, a to ne jednou, nybřž tisíckrát a nestává se mi denně, že jsem týmiž nástroji a přesně v popsanych podmínkách něco uznal za pravdu, co jsem později odsoudil jako omyl? Snažme se zμούdřet alespoň vlastní škodou. Jestliže jsem se často pod zdáním pravdy stal obětí zrady, jestliže se moje měřítko pravidelně projevuje jako falešné a moje váhy jako porušené a nepřesné, jak bych se na ně mohl spolehnout tentokrát více než v ostatních případech? Nebylo by hloupostí nechat se napálit jedním a týmiž vůdcem tentokrát? A přece, i když nás osud pětsetkrát přiměje změnit stanovisko a nedělá nic jiného, než že ustavičně vyprazdňuje a zase plní naši víru jako nějaký soudek novými a novými názory, názor přítomný a poslední je pro nás vždy ten jistotný a neomylný. Tentokrát, říkáme, se sluší obětovat majetek, čest, život i spásu a všechno,

posterior res illa reperta

perdis et immutat sensus ad prisina quaeque. 80

Ať je nám cokoliv hlášáno za svaté, ať se cokoliv dovídáme, měl bychom být vždy pamětliví, že zde dává i přijímá pouhý člověk: ruka smrtelná nám činí nabídku, ruka smrtelná se po nabízeném vztahuje. Jediné věci, které nám přicházejí z nebes, mají právo platit za přesvědčivé a mají dostatečnou autoritu, aby přesvědčovaly; jediné ony nesoou pécti pravdy. Ale právě tuto pravdu božskou nejíme schopni postřehnout vlastním očima ani si ji osvojit vlastním prostředky: tento svatý a veliký obraz nebylo lze umístit v tak charném stánku, jen připraví-li jej Bůh k tomu-